

LIKUTÉ SZICHOT

לקוטי שיחות

A LUBAVICSI REBBE,
MENÁCHEM M. SCHNEERSON

beszédeinek gyűjteménye

34. szám

Ékev

Próba kiadás

Chábád Lubavics Nevelési és Oktatási Egyesület

2018

5778

Fordította
Kovács Jichak rabbinövendék
Köves Slomó rabbi

Lektorálta
Oberlander Báruch rabbi
Köves Slomó rabbi

© Chábád Lubavics Egyesület
2018

Kiadó: Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület
1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (36 1) 267-5746
info@zsido.com
www.zsido.com

ISBN 978-963-7533-57-0

Megjegyzés

A főszövegben a szögletes zárójellel jelölt vagy a kisebb betűvel szedett szöveg a fordító kiegészítése.

A számmal jelölt lábjegyzetek az eredeti jiddis kiadás tükröfordításai, a betűvel jelöltek az angol fordításokban lévő lábjegyzetek, illetve a magyar fordítók és lektorok kiegészítései.

Ékev

A „félelmetes” „nagy” világ „sivatagának” pszichológiája

A hét vigasztaló szakasz

1. Eheti szakaszunk, az *Ékev*, egyike a Tóra azon hét vigasztaló hetiszakaszának¹, amelyekben nem csak a hetiszakasz háftárája, de maga a hetiszakasz témája is vigasztalásként szolgál.² A *háftárák* a legtöbb esetben a hetiszakaszuk témájára reflektálnak, ennek értelmében pedig, ha a *háftára* a megváltás vigaszáról szól, akkor tartalmát tekintve a hetiszakaszunk is ahhoz kell kapcsolódnia.

Amikor a Tóra közvetlenül a Megváltásról szól

Az igazság az, hogy valójában az egész Tóra a Megváltásról szól, „hiszen csak

az az igazán szabad ember, aki a *Tórával* foglalkozik.”³ A Tóra-tanuláson keresztül válunk képessé arra, hogy lelkünket kiszabadítsuk testünknek és állati ösztön-lelkünknek fogságából, ezáltal pedig végül testünket is a *gálut* szó szerinti fogságából.⁴

Bár a Tóra megannyi témát tárgyal, ezek mind közvetetten a Megváltást idézik, az említett hét vigasztaló hetiszakasz témája azonban közvetlenül érinti a Megváltást!⁵

A betegség ismerete a gyógyulás első lépése

Jelenleg a száműzetés korszakában, a *gálut*ban élünk. Ahhoz, hogy képesek le-

[¹] A Támuz 17-Áv hónap 9-ig tartó három hét jelzi Jeruzsálem vesztét, és a Szentély pusztulását (lásd még korábról, *Dvárim* 13. lábjegyzet). Ezen szombatok háftárái külön, Jesájá és Jirmijáhu könyveiből válogatott intelmek. Úgy is szoktunk rájuk utalni, mint „*tölátá döpuránitá* – a büntetés hármasa”. Áv hónap 9-től Ros hásánáig 7 hét van. Ezen időszak szombatjainak háftárái, mind bátorító és vigasztaló üzeneteket hordoznak magukban Jesájá könyvéből, s azt a várva-várt boldogságot írják le, amit a messiási Megváltástól remélünk. Ez okból kifolyólag, ezekre úgy is szokás utalni, mint „*sevá dönechemtá* – a vigasztalás hetese.” Lásd *Tur* és *Sulchán áruch*, *Orách chájim* 428. fejezet vége.

[²] Lásd feljebb, *Dvárim* 3. lábjegyzet. A „legtöbb esetben” meghatározás arra utal, hogy azok a szombatok, amelyek egybeesnek a naptár ezen megkülönböztetett napjaitól, kivételt képeznek,

mint például *Ros chodes*, *Sábát suvá*, *Chánuka*, vagy a *Skálim*, *Záchor*, *Pára* és *Háchodes* négy szakasza, amikor is különleges, külön ezekhez az eseményekhez kapcsolódó háftárákat olvasunk. Lásd *Tur* és *Sulchán áruch* uo.; valamint Rási a *Mögilá* 30b-hez, *há ködöitá* kezdő szavakkal.

³ *Az atyák bölcs tanításai* 6:2.

[⁴] Lásd *Zohár* 3:270a.; *Élijáhu Zutá* 14. fejezet vége. Lásd még *Kidusin* 30b: „Ha ez az alantas (*jécer hárá*) rád támadna, vezesd őt a tanházba, és az majd elúzi. Ebben a kontextusban lásd még később *Röé* 60. lábjegyzet.

[⁵] Az említett hét szakasz némelyike is így tesz, még ha csak utalás, célzás formájában is. Lásd például *Softim* heteszakasza (*5Mózes* 19:8–9.) és *Nicávim* hetiszakasza (lásd uo. 30:3–5.). Lásd Maimonidész, *A királyok szabályai* 11:1.; Jichák Ábárbánel rabbi, *Másmiá Jösuá*, *Hámévászér há-séni*.

gyünk megérteni a Megváltásnak a valódi jelentését, először a *gálut* fogalmát kell megértenünk, s hogy azt mi váltotta ki. Ha ugyanis tudjuk, hogy mi váltotta ki a *gálutot*, azt is tudni fogjuk hogy mivel lehet azt helyre hozni. Ennek alapján pedig, ha a kiváltó okot képesek vagyunk semlegesíteni, akkor azzal annak következményeitől is sikerrel szabadulunk meg, s jutunk el a Megváltásba.

Fentiek tartalmát egy beteg ember példáján lehet még jobban megvilágítani.⁶ A beteg tudván hogy beteg, illetve ismerve rosszulletének tüneteit, orvoshoz fordul. Mivel tudja, hogy mit kell mondjon az orvosnak, az orvos is tudni fogja hogy milyen gyógyszert kell felírnia számára. Ilyen módon gyógyulása sem fog kétsékedni hagyni maga után.

Önmagában véve az a tény, hogy a beteg tudja hogy beteg, illetve a tüneteivel is tisztában van, már tulajdonképpen a gyógyulás felével ér fel, s ezután kis idővel annak másik felét is előidézi, hogy végül fel is épüljön betegségéből.

Ez a *gálut* esetében sincs másként. Azzal, hogy megértjük a *gálut* pontos jelentését, valamint annak kiváltó okát, már kezdetét veszi maga a Megváltás. A *gálut* megértése ugyanis arra fog rávezetni minket, hogy abból gyógyulást, kiutat keressünk, amíg azon haladva egy „jó és tágas országba”⁷ érünk.

A „sivatag” ismerete

2. A zsidóknak a hatalmas sivatagon kellett magukat átküzdeniük, mielőtt a (történelmünkben első alkalommal) „jó és tágas országba” értek volna. Ismert elv a Tórában, hogy az „atyák történetei jelként szolgálnak fiaik számára”.⁸ A Tóra itt is azért beszél a sivatagról, mert az jelként szolgál a leszármazottaknak, azaz nekünk arra vonatkozóan, hogy jelenlegi *gálutunk* is olyan, mint a sivatag volt a korábbi nemzedék számára. Így a sivatag, és a sivatagi nemzedék megismerésén keresztül érthetjük meg magunkat, illetve jelenlegi *gálutunk* természetét is. Ebből végső soron pedig azt is megtudjuk, hogy miként gyógyulhatunk ki belőle.

Hetiszakaszunk, *Ékev* – amely egyike a hét vigasztaló tórai szakaszoknak – ugyancsak a fenti sivatagot írja körül, a következő szavakkal: „a nagy és félelmetes pusztán át, ahol mérges kígyó, vipera és skorpió, meg szomjúság van, ahol nincs víz.”⁹ Ez a leírás részletezi a sivatagi lét különböző veszélyeit, de egyben a mi *gálutunk* természetére is leírásként szolgál.

Mindezt pedig a „vigasztalás” jegyében, ahogy feljebb kifejtettük, a betegség megismerésén keresztül tudhatjuk meg, hogyan szerezzük meg a felgyógyulást, kilépve a *gálutból*, és magunk mögött

^[6] Lásd Maimonidész, *Smoná prákim* 3. fejezet, valamint *Az emberi magatartás szabályai* 2:1.; *Há-jom jom*, sziván 16., 62. oldal.

^[7] *2Mózes* 3:18.

^[8] Náchmánidész a *2Mózes* 12:6-hoz: Egy alapvető elv, amit a bölcsseink csak futólag említettek meg,

nevezetesen hogy „bármilyen történet az ősapákkal, az jelként szolgál fiaik számára.” Lásd még *Midrás Tánchumá Lech lechá* 9: „Az Örökkévaló jelet adott Ábrahámnak, hogy bármilyen történet vele, az történetik a fiaival is.”

^[9] *5Mózes* 8:15.

hagyva azt, egy „jó és tágas országba” érve.

Az első probléma, hogy a „sivatagot” „nagyinak” érezzük

3. A sivatag egy olyan helyet testesít meg, amely alkalmatlan az emberi letelepedésre. A Tóra pedig úgy fogalmaz a sivatagról, hogy „nagy sivatag”. Azaz, a sivatag, amely alkalmatlan az emberi letelepedésre, nagyobb, mint az ember által lakott területek.

Az „ember” megnevezés ebben a kontextusban a zsidó népre utal – „embernek neveztettek”.¹⁰ A *Sné luchot hábrit*¹¹ magyarázatában találjuk, hogy az אדם (ember) kifejezés etimológiailag az אדמה (hasonlít) kifejezéssel rokon – „hasonlóvá leszek a legfelsőbbel (אדמה לעליון)!”¹² Izrael népe tehát hasonlít a Legfelsőhöz a trónon.”¹³

Az „emberi letelepedés” itt tehát a zsidók, és különösen a vallásos zsidók számára komfortos közeget jelent. A nagy sivatag pedig, amely alkalmatlan az emberi letelepedésre, nagyobb mint az, ahová az emberek is lete-

lepedhetnek. Az Írásvers is ezt támasztja alá: „ti vagytok a legkevesebben, mind a népek között.”¹⁴ A zsidók csupán egy elenyésző kisebbséget alkotnak a népek tengerében. S maguk a zsidók közt is, jelen időben azok is kisebbséget képeznek, akik annak rendje és módja szerint őrzik meg a Tórát és a parancsolatokat.

Az idézett versben a *gálutra* első ízben a „nagy sivatag” szavakkal utalnak. Ez azt jelenti, hogy az első kiváltó ok, az első szellemi lecsúszás, amely a *gálut*ba vezet, az, hogy a „világot” nagyobbak, hatalmasabbnak kezdjük érzékelni saját magunknál. Azon területet, ami „letelepedésre alkalmas”, más szóval a zsidókat, és a jiddiskájtot, egy kicsiny helyként kezdjük érzékelni, a környező világot pedig (a népek „sivatagát”) óriásinak, nálunk sokkal nagyobbaknak.

A „sivatag” mérete,

a mi percepciónkon múlik

Az igazság azonban az, hogy a világon senki sem uralkodhat a zsidó nép felett.¹⁵ Sőt! Éppen hogy minden Izraelnek van

^[10] *Jövámot* 61a.; valamint lásd *Toszáfot*, *vöen* kezdő szóval.

^[11] *Sné luchot hábrit*, [toldot ádámmal kezdő szavakkal (1. kötet, 3b. oldal): „Amikor az ember a felsőhöz [Istenhez] kapcsolódik, az Ő útjait járva hozzá lesz hasonlatos (*Sábát* 133b. és *Szotá* 14a.; lásd még később, *Vájélech* 25. lábjegyzet). Ekkor ő is a valódi, belső lényét tükröző nevének, *ádámnak* fog nevezettni. Ez az *edámé* kifejezésre utal – „egyenlővé leszek a legfelsőbbel” (*Jesájá* 14:14.). Amennyiben azonban elzárkózik ettőla az Istenhez való kapcsolódástól, *ádámnak* fog nevezettni, a szó azon értelmében amely az *ádámá* kifejezés jelentésére, a földre utal, amelyből vétetett (lásd *IMózes* 2:7.; valamint *Midrás hágádol* ehhez a vershez,

77. oldal) – „visszatérsz a földre, mert abból vétetél” (*IMózes* 3:19.). Az alapvető törekvés az volt, hogy az *ádám* szó az *ádámé löeljon*ra, azaz Istenre utaljon.” Szintén *uo.*] *Con Joszef* kezdő szavakkal [2. kötet 29a. oldal: „Az *ádám* kifejezés eredetileg az *edámé löeljon* jelentésére utalt. Ádám vétkéből fakadóan azonban, ez éppen hogy a földi, halandóságot megtestesítő jellemet jelenítette meg, mely „a föld porából vétetett.”] Lásd még *Ászárá máámárot*, máámár *Ém kol cháj* 2:33-tól.

^[12] *Jesájá* 14:14.

^[13] Lásd *Jechezkél* 1:26.

^[14] *5Mózes* 7:7.

^[15] Lásd *Zohár* 1:66b. és 93b.; *uo.* 2:239b.

alá rendelve¹⁶, ahogy azt ehets háftáránk is tanúsítja: „És királyok lesznek ápolóid és fejedelemnőik dajkaid.”¹⁷ A Talmud¹⁸ ennek fényében az „és látják a föld minden népei, hogy az Örökkévaló nevével nevezetsz és félnek majd tőled”¹⁹ verset a fejre helyezendő tfilinre való utalásként értelmezi.

Amikor egy zsidó fején hordja a „Halljad Izrael, az Örökkévaló az Isten, az Örökkévaló, Egy”²⁰ szellemiségét, és elméjét is annak tudása járja át, tehát hogy az Örökkévaló a világ egyedüli²¹, és kizárólagos irányítója, akkor a „föld népei látni fogják... és félni fognak tőled”, más szóval neked fogják alárendelni magukat.

Amikor azonban azt kezdjük el nézni, hogy „a sivatag nagy”, ezzel a környező világnak jelentőséget tulajdonítva, azon megfontolással, hogy a világ nagy, mi pedig kicsik vagyunk, akkor mi magunk fogunk elbizonytalanodni, s feltenni a kérdést: Miképpen állhat meg Jákob? Mert kicsiny ő!²²

Ezen kérdést feltéve, tulajdonképpen a világnak tulajdonítunk jelentőséget, amivel a *gálut* állapotát teremtjük meg magunkban, az isteni fény takarásának az állapotát, egészen addig a pontig, hogy a világ képes lesz felül kerekedni rajtunk. Ez a *gálut* kezdete.

Másfelől azonban, amikor szem előtt tartjuk, hogy „minket választottál az összes népek közül... és kiemeltél minket”²³, akkor semminek és senkinek sem lesz hatalmában hatni ránk, mivel tudjuk, hogy Izrael áll a népek felett. Ezzel a *gálut* is megszűnik létezni. Ekkor az Örökkévaló fog gondoskodni a megélhetésünkről, s hogy anyagi-üzleti ügyeinket is a Tóra útjainak megfelelő módon vezethessük, és mind emellett maradjon időnk a rendszeres Tóra-tanulásra is.

Amikor a „sivatag” „félelmetessé” válik szorongani kezdünk

4. A világnak a „nagy sivatagként” való érzékelése ahhoz a következő lépcsőhöz vezet, hogy azt ne csak nagyak, hanem „félelmetesnek” is éljük meg, ahogy a fent említett idézett is folytatja a sivatagi pusztta jellemzését.

A „nagy” kifejezése ugyanis csak egyszerűen egy olyan dologra utal, ami nagyobb nálunk. De ezzel együtt, ha kisebbségként is, mi is egy legitim entitás vagyunk. A „félelmetes” jelző azonban már azt vonja maga után, hogy a szóban forgó dolog a félelmünk tárgyát képezi, ami képes uralkodni felettünk.

Amikor a világ jelentősége egy „nagy sivatagként” tűnik fel előttünk, az csak

[16] Lásd *Zohár* 1:229b.

[17] *Jesájá* 49:23.

[18] *Bráchet* 6a.

[19] *5Mózes* 28:10.

[20] *5Mózes* 6:4. Ez a tfilint megemlítő versek egyike.

[21] Az *echád* szót ebben a versben az öt alkotó be-

tűk számértéke jelzi, azaz hogy Isten az Egy (*álef*), egyetlen uralkodó a hét mennynek és a földnek (együtt tehát 8, amit a *chet* betű jelez) és mind a négy égtájon, keleten, nyugaton, északon és délen (4 égtáj, amit a *dálet* jelöl). *Bráchet* 13b.; *Zohár* 1:12a. és 158a.; *Sulchán áruch*, *Orách chájim* 61:6.

[22] *Ámosz* 7:2., 5.

[23] Ünnepnepok *Ámidája*.

akkor bír ránk befolyással, mikor éppen kapcsolatba lépünk vele, ekkor ugyanis óhatatlanul látjuk a nagyságát, otthon a négy fal között azonban továbbra is magabiztosnak, erősnek érezzük magunkat. Amikor a világot azonban nem csak nagynak, de félelmetesnek is látjuk, az egy olyan szorongást plántál belénk, ami még akkor is követni fog minket, amikor egyedül vagyunk, magunkban. Akár a zsinagógában, akár a jesivában, akár otthon. Az ilyen állapotban, félünk nyilvánosan megcselekedni a Tóra szavait és a parancsolatokat, mert nem tudjuk „mit fog majd mondani a többi nép”.

Kígyók, viperák és skorpiók – a szellemi kiüresedés szintjei

5. Fent leírt körülmények készítik elő a terepet a spirituális lecsúszás további szintjeinek, amelyet a fent említett idézet folytat: „mérges kígyó és skorpió, meg szárazság van, ahol nincs víz”. A következő szint tehát a „kígyó”.

Az *Erché hákinujim*²⁴ tanítja, hogy a kígyók mérge meleg. Ez azt szimbolizálja, amikor az ember a világ hívságainak hevülete iránt lelkesedik, ami szükség-szerűen azt vonja maga után, hogy a szentség dolgai iránti heves lelkesedése viszont csökken.

Ebből az állapotból, egy további lecsúszással jutunk el a „viperák” szintjére.

Ez azt az állapotot jeleníti meg, amikor a világ hívságai iránti lelkesedésünk már olyan méreteket ölt, hogy az nem csupán csökkenteni fogja a szentségre jutó energiánkat, de bizony egyenesen felégeti, felemészti azt.²⁵ Innen vezet az út a következő, még ennél is alacsonyabb spirituális szintre, a „skorpiók” szintjére.

A skorpiókról tanítja az *Erché hákinujim*²⁶, hogy azoknak hideg mérgük van. Más szóval, ez még a kígyók- és viperák szintjénél is alacsonyabb szintet jelenít meg. Még a világ hívságai iránt érzett hevület, vehemencia is tulajdonképpen az életnek egyfajta jele. És habár ez a hevület egy szentséggel ellentétes dologban manifesztálódott, azt mégis át lehet fordítani, hogy a szentség ügyeit szolgálja. A rideg hozzáállás azonban, tulajdonképpen az élet antitézisének a szimbóluma, ami még az eddigieknél is sokkal rosszabb, amint az már kifejtésre került „kecskének” az „öklelős ökörrel” szembeni hátrányának a kontextusában.²⁷

Szomjazunk, de nem tudjuk mire...

A szellemi romlás következő és egyben utolsó állomása a „szomjúság, ahol nincs víz”. Ebben az esetben, még ha isteni sugallatra (*bát kol*, ahogy azt a haszid filozófia is kifejti²⁸) fel is ébredne bennünk valami szomjúság, vízhez – tehát a Tóra-

²⁴ Jöchiel Hájlpern rabbi szerzeménye, a *Széder hádorot* írójaé. Lásd ott, *náchás* kezdő szóval.

^[25] A viperát héberül *szaráfnak* mondjuk, ami azt is jelenti, hogy „tűz által elemésztett”.

²⁶ *Ákráv* kezdő szóval.

²⁷ Lásd *Kuntresz hátfilá*, 8. fejezet. [A kecske, habár merész és erős, semmi nem dühíti fel, s ebben

az értelemben a hidegség analógiája. Az öklelős ökör ezzel szemben ingerlékeny, és könnyen hat rá környezete. Az ökörnek azonban éppen ez a hevessége, lehetővé teszi azt is, hogy azt a jó irányba mozdítsuk el. Lásd még később, *Técé* 3. és 6. lábjegyzet.]

^[28] Minden egyes nap, egy égi hang sürgeti az em-

hoz²⁹ – így sem jutnánk. Bár éreznénk hogy szomjasak vagyunk, de nem tudnánk megfogalmazni, hogy pontosan mi is szomjunkt tárgya, ugyanis ekkorra már messze-messze elszakadtunk a spiritualitástól, s teljes mértékű tudatlanságban szenvedünk a szentség fogalmait tekintve.

Gyógyulásunk kezdete, ha a kezdeti okot feloldjuk

Vajon honnan ered ez a soklépcsős lecsúszás? Az egész a „nagy” sivatag tünetével kezdődött, amikor a minket körülvevő világnak (a sivatagnak) kezdtünk jelentőséget tulajdonítani. Ez az első állomása annak a mélyrepülésnek, amely végül egy olyan szárazságban csúcsosodik ki, amelyben nincs víz.

Az eddig részletezett zuhanásból való felépüléshez, a kezdeti, kiváltó okot kell először helyre hoznunk: meg kell erősítenünk magunkat a jiddiskájtban, s nem elfelejteni, hogy „minket választottál az összes népek közül... És kiemeltél minket.”

Így leszünk képesek a *gáluitól* is megszabadulni, hogy utána az igaz Messiás

vezessen el a „jó és tágas országba”, mihamarább, még a mi időnkben.

A legsúlyosabb mérge a ridegség

6. Fentiek alapján érthetővé válik egy másik talmudi idézet is: „ha egy kígyó tekeredik a sarkára ne szakítsa meg imáját... de ha egy skorpió mászott sarkára meg, szakítsa meg.”³⁰

Ha az ima közben egyszer csak erőt vesz rajtunk a világ hevülete – „kígyó tekeredik a sarkunkra” – még ha nem is ideális az ilyen állapot, nem kell hogy abahagyjuk az imát. Ugyanis végső soron, legalább lelkesedésről beszélünk. Később ezt a hevületet még megtanulhatjuk a megfelelő irányba, a szentség dolgai felé irányítani.

Ha azonban egy skorpió mászik a sarkunkra, más szóval ha ima közben egyfajta hidegség, ridegség kerít minket hatalmába, akkor meg kell szakítanunk imánkat. A skorpiónak ugyanis hideg a mérge. Bár megeshet, hogy ez a hideg mérge még csak a sarkunkat sebezte meg, s lelkünket, elménket érintetlenül hagyta, imánkat így is meg kell szakítanunk. Az a tény ugyanis, hogy a rideg-

beriséget, hogy javítsák meg útjaikat, s térjenek vissza Istenhez (lásd *Az atyák bölcs tanításai* 6:2.; *Pirké dörábi Eliezer* 15. fejezet, és *Biur háRádál uo.* 23. lábjegyzet; *Zohár* 3:126a.). Vajon milyen célt szolgál ezen égi hang, ha azaz ember számára nem halható? Erre a kérdésre a Báál Sém Tov magyarázatából ismerhetjük meg a választ: „bár fülünkkel nem, de lelkünkkel képesek vagyunk meghallani annak hívószavát. Ez már abból a tényből is kiderül, hogy gyakran úgy kerít minket hirtelen hatalmába a *tsuva*, tehát az Istenhez való megterés iránti vágy érzése, hogy annak látszólag nincs

semmilyen érzékelhető előjele vagy kiváltó oka. Ezen gondolatokat, érzéseket az váltja ki, hogy a lélek hallja a mennyei hívó szót, amelyben Isten arra sarkallja az embert hogy javítsa meg életét, s térjen vissza Istenhez. Lásd *Keter sém tov* 146. és 255. fejezetek (valamint lásd még *uo.* 175. és 199. fejezetek); *Mágid döváráv löJáákov* 9. fejezet; *Likuté Torá, Slách* 146b. oldal valamint *Técé* 36d. oldal.

²⁹ *Bává kámá* 17a. (és 82a.).

³⁰ *Bráchat* 30b. (és 33a.). Lásd *Tikuné Zohár* 18. fejezet [37a. oldal; valamint lásd még *uo.* 21:42b. és 70:130a.]

ség elért minket – ami az élet ellentétét jelzi – ráadásul éppen az ima közepén, azt jelzi hogy Isten-szolgálatunkat nem a megfelelő módon közelítjük meg. Az ilyen megközelítésnek véget kell vetni, és meg kell változtatni. Istent lelkesedés-

sel, heves étellel telve kell szolgálnunk, amely életteliséget a *pönimiut háTorában* a Tóra belső, ezoterikus tartalmában leljük fel, más szóval az *Élet Fájában*.³¹

(5716–1956. *Ékev hetiszakasz szombatjának szichája, Menáchem-Áv 20.*)

^[31] *Zohár* 3:124b.; lásd még *uo.* 98a. vége. Lásd még *Tánjá, Igeret hákodes* 26. fejezet.

Kiadványunk próbakiadás.
Amennyiben megjegyzésük, javaslatuk van,
az alábbi elérhetőségeken várjuk azokat:
Telefon: +36 1 268 0183
E-mail: szichot@zsido.com